

Матеріали круглого столу «Імплементация Угоди про Асоціацію з ЄС»

ІМПЛЕМЕНТАЦІЮ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ З ЄС АНАЛІЗУВАЛИ НА КРУГЛОМУ СТОЛІ В НІСД

3 грудня 2015 року у Національному інституті стратегічних досліджень відбулося засідання «круглого столу» на тему: «Імплементация Угоди про асоціацію між Україною та ЄС». У заході взяли участь голова Представництва Європейського Союзу в Україні, представники органів державної влади, наукових установ, вищих навчальних закладів, неурядових організацій та іноземні експерти.

Відкриваючи засідання, **перший заступник директора НІСД О. Власюк** наголосив на тому, що головна мета засідання полягає у всебічному аналізі перебігу євроінтеграційного процесу України, та висловив побажання, щоб присутні проаналізували весь спектр проблем, пов'язаних із цим процесом, результатом чого могли б стати конкретні рекомендації вищому керівництву держави щодо вдосконалення, прискорення або корекції кроків нашої держави в напрямі євроінтеграції.

О. Власюк підкреслив, що Угода про асоціацію з Європейським Союзом насамперед є інструментом реалізації необхідних реформ та інституціональних перетворень, і зазначив, що головним викликом на цьому шляху є військова агресія Росії на тлі глибокої економічної кризи, в якій перебуває національна економіка. Україна змушена захищати свій суверенітет і європейський вибір зі зброєю в руках, витрачаючи на це фінансові ресурси, які можна було б використати для імплементации Угоди про асоціацію з ЄС (не тільки для підготовки та прийняття нормативних документів,

а й здійснення інвестицій для реального переформатування економіки на нові стандарти, ринки, товари тощо).

Стисло зосередившись на змісті Угоди про асоціацію, **О. Власюк** визначив три суттєві групи завдань, які повинна виконати Україна. Перша група стосуватиметься фактичного створення повноцінної зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, основним компонентом якої є не стільки поступове взаємне обнулення мит, скільки уніфікація правил торгівлі товарами і послугами. Друга група торкнеться імплементации законодавчих норм в економічному і галузевому співробітництві, які одночасно координуватимуться в українському законодавстві з нормами ЄС. Вирішення третьої групи завдань пов'язане із взятим Україною зобов'язанням у сфері фінансового співробітництва та боротьби із шахрайством, протидії корупції.

На завершення **О. Власюк** проінформував присутніх про перші наслідки дії Угоди про Асоціацію і про ризики, які супроводжують процес її імплементации, та запросив учасників до обговорення.

На думку **Голови Представництва Європейського Союзу в Україні Я. Томбіньскі**, Угода про асоціацію відповідає прагненням України. Доповідач зазначив, що в період роботи над документом ніхто не думав, що реалізація Угоди «коштуватиме так дорого» і буде відбуватися за таких умов.

Торкаючись питання санкцій Росії проти України, він наголосив, що обмеження почали діяти з другої половини 2012 р. з метою політичного тиску на Україну, спрямованого на зрив підписання угоди з ЄС. Проте, за його словами, вибір українців – це не шлях до членства в Союзі, а розуміння, що цього вимагає час і потреби модернізації України.

Я. Томбінські підкреслив, що сенс допомоги Україні з боку ЄС полягає у тому, щоб вона міцно стояла на своїх ногах і була донором міжнародної стабільності та міжнародної економіки, а не бенефіціаром, залежним від міжнародної допомоги.

Посол Томбінські наголосив на важливості еволюційності процесу перезавантаження України для запуску механізмів, які довели свою спроможність в інших країнах, необхідності побудови ринкових інституцій, а також зрозумілій координації дій на рівні уряду та інших державних органів для управління цим процесом. Насамперед потрібні структури, які допомагатимуть управляти допомогою, яку надає ЄС. Ця допомога має бути використана так, щоб у платників податків в ЄС не виникало сумнівів щодо ефективності її використання. Крім того, необхідна побудова інституційної культури і права підзвітності за публічні кошти.

На завершення Я. Томбінські акцентував увагу на тому, що в Угоді про асоціацію немає вимог щодо внесення змін до Конституції, проведення децентралізації та прийняття виборчих законів, проте такі норми зафіксовані в європейських положеннях про діючу демократію та підзвітність.

Директор Державної установи «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

В. Геєць поінформував присутніх про проведення інститутом моніторингу економічних настроїв населення та бізнесу щодо економічних процесів, які відбуваються в Україні, та ознайомив з отриманими результатами. Дослідження свідчить, що впродовж останнього періоду:

1. Поліпшилося ставлення представників бізнесу до якості умов для розвитку бізнесу.
2. Збільшилася частка прибуткових підприємств (з 57 % у середині року до 65 %).
3. Підвищилися доходи працівників підприємств.
4. Покращилися очікування перспектив малого та середнього бізнесу, водночас великі підприємства очікують погіршення.

5. Покращилася обізнаність бізнесу щодо рішень, які приймаються владою стосовно поліпшення підприємницької сфери.

6. Намітилося позитивне сприйняття результатів дерегуляції, частка респондентів, які оцінюють загальне податкове навантаження як високе, зменшилася із 73 % до 57 %.

7. Відбувається поступове підвищення практичної обізнаності щодо перспектив імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, зростає частка підприємств, які здійснюють практичні кроки в європейському напрямі. Реальні кроки зі встановлення контактів з партнерами з Європи зробили 20 % респондентів проти 16 % у серпні.

8. Зросла частка обізнаних з текстом Угоди з 33 % до 39 %, водночас така відносно невелика цифра викликає певну стурбованість.

В. Геєць звернув увагу на загострення проблеми корупції, хоча зазначив, що тут більшу роль відіграє інформаційна кампанія, а не власний досвід підприємств. Він також виокремив дуже високий рівень патерналістських настроїв населення. За таких настроїв забезпечити самовідповідальність і самореалізацію населення в умовах необхідної індивідуалізації для України буде складним процесом. Оптимальною короткостроковою стратегією нині є розбудова довіри згори, якій суттєво заважає низький рівень сформованості державних службовців за всіма сімома функціями публічного адміністрування. Загальна продуктивність не виходить за межі 12,6–18,7 %. Це створює дисонанс між викликами, які стоять перед населенням, проблемами активізації індивідуалізації діяльності та здатністю держави відповідати на ці виклики.

В. Геєць зазначив, що Україні потрібно мати стратегію модернізації економіки і підвищити конкурентоспроможність машинобудування. Наша держава з існуючим інженерним потенціалом може виробляти товари, попит на які у світі постійно зростає. У частині вироблення політики захисту вітчизняних товаровиробників В. Геєць нагадав про те, що заборона на вивезення насіння соняшника сприяла побудові міцної галузі з виробництва соняшникової олії, проте висловив думку, що в нинішніх умовах реалізувати такий підхід майже неможливо.

На завершення В. Геєць повідомив, що адаптація до стандартів ЄС вимагає значних ресурсів, яких нині у країні немає, отже, Україні потрібна більша допомога, яку треба прозоро використати.

Координатор інформаційної кампанії «Сильніші разом!» Л. Акуленко погодилася з В. Гейцем щодо тези про патерналістські настрої в Україні, проте зазначила, що проблема не в державі, а в тому, що дуже мало виробників, які реально хочуть вкладати гроші в модернізацію та зростати в конкурентоспроможності.

Також вона зазначила, що інформаційна кампанія «Сильніші разом!» та інші громадські активісти вирішили, що починаючи з 2014 р. вони мають постійно тиснути на Верховну Раду та міністерства, доки не буде прийняте законодавство, необхідне для впровадження Зони вільної торгівлі з ЄС. Л. Акуленко поінформувала присутніх про те, що з 2014 р. інформаційна кампанія «Сильніші разом!» проводить моніторинг двох секторів – безпеки харчових продуктів і технічного регулювання. З 2015 р. активісти долучили до зони своєї уваги ще шість сфер.

Л. Акуленко звернула увагу, що у Верховній Раді України не завжди вникають, наскільки складними є деякі моменти стосовно технічного регулювання, та наголосила на необхідності координації процесу імплементації Угоди з ЄС на рівні віце-прем'єр-міністра.

На завершення Л. Акуленко підкреслила, що є позитивні зрушення у таких сферах, як антимонопольне законодавство та енергетика, де впродовж 20 років не йшлося про адаптацію до європейського законодавства.

На тому, що Угода про асоціацію не є угодою про квоти і тарифи, а має інший філософський вимір, наголосив **радник Прем'єр-міністра України В. Пятницький**. У відповідь на зауваження про те, що протягом останніх двадцяти років зроблено дуже мало в напрямі адаптації до законодавства ЄС, він зазначив, що результатом роботи за попередні періоди став текст Угоди про асоціацію, який був завершений у 2011 р.

Водночас В. Пятницький підтримав тезу щодо необхідності тиску громадськості з метою прийняття європейських стандартів та наголосив на тому, що реформи мають бути спрямовані не на спрощення вивезення товарів і послуг, а на модернізацію економіки, суспільних та міжособистісних відносин.

Головний редактор журналу «IMAGE.UA» А. Алімова повідомила, що з метою інформаційної підтримки цього заходу випустили журнал, який буде і надалі поширювати інформацію про імплементацію Угоди про асоціацію з ЄС, та подякувала авторам статей, надрукованих у цьому номері журналу.

Член Консультативної ради Інституту суспільно-економічних досліджень А. Веселовський наголосив на плюсах олігархічної системи, оскільки завдяки їй країна зберігала свої основні індустрії, проте зазначив, що зараз настає час перетворити цю систему в сучасні виробництва, зменшивши роль олігархів та залишивши виробничі потужності. Він висловив сумнів щодо ефекту від призначення віце-прем'єра з питань європейської інтеграції та наголосив на тому, щоб визначені методи і шляхи європейської інтеграції були поставлені в основу діяльності уряду, а керував цим процесом безпосередньо керівник уряду.

Віце-президент Асоціації «Український національний комітет Міжнародної Торгової Палати» (ICC – Ukraine) І. Гресь зазначив, що в Україні відсутні програми економічного розвитку. Угода про асоціацію – це інструмент для перебудови власної економіки та суспільства. Прогресивність руху в цьому напрямі залежить не від європейців, а від нас, а вимоги на європейському ринку значно вищі, ніж на американському.

І. Гресь підкреслив, що наша текстильна промисловість суттєво поступається європейській, отже, необхідне її технічне переоснащення. Існуючий курс гривні не створює умов для інвестиційної привабливості української економіки, а бізнес має втрати через вимогу продавати 75 % валютної виручки через курсову різницю.

Президент громадської організації «Українська асоціація зовнішньої політики» В. Хандогій наголосив на відсутності аналізу того, що зроблено за рік щодо виконання Угоди про асоціацію. Важливий аспект, який не вдалося реалізувати, – об'єднання зусиль громадянського суспільства і владних структур для виконання Угоди про асоціацію. Враховуючи, що Угода була парафрована у 2011 р., слід порушити питання про внесення відповідних коректив у частині політичних питань.

На завершення В. Хандогій зазначив, що настає час говорити про перспективи членства України в ЄС, та звернув увагу присутніх на те, що після підписання Угоди про асоціацію відійшла на периферію роботи МЗС, що можна розцінити як неправильну позицію.

Говорячи про антимонопольну реформу, **Державний уповноважений Антимонопольного комітету України А. Артеменко** повідомила, що Антимонопольний комітет без ухвалення Верховною Радою України відповідних законопроектів у цій сфері почав виконання угоди, насамперед у частині прозорості, публікуючи свої рішення. Вона звернула увагу, що

розділ «Конкуренція» в Угоді про асоціацію не містить практичних елементів, які потрібні для відкриття ринків, а реформа конкуренції має полягати у реформі державної допомоги.

Заступник Міністра молоді та спорту України з питань європейської інтеграції М. Мовчан наголосив на необхідності соціальної інтеграції молоді в європейське співтовариство для зміцнення контактів, зміни менталітету та розуміння цінностей. Він поінформував присутніх про участь України у програмі «Еразмус+» та укладанні Меморандуму про співпрацю країн Східного партнерства та Вишеградської групи.

У своєму виступі **Головний науковий співробітник відділу секторальних прогнозів Інституту економіки та прогнозування НАНУ Т. Осташко** зупинилася на питаннях сільськогосподарства. Вона зазначила, що за 8 місяців 2015 р. порівняно з відповідним періодом 2014 р. обсяги експорту сільськогосподарської продукції зменшилися на 34 %. Проблема полягає в сировинності експорту, який становить 70 %, ціни на товари українського експорту демонструють зниження (ціни на основні види сільськогосподарського експорту до ЄС, зокрема пшеницю та кукурудзу, знизилися на 17 % та 24 % відповідно). Україна не може розраховувати на подальше зростання експорту за цими позиціями, оскільки зазначені ніші обмежені. Найбільші перспективи можуть бути у частині експорту сої, адже ЄС забезпечує себе цим товаром лише на 10 %. Щодо інших товарів, то можливості обмежені, тільки 1 % сухого молока і 2 % масла забезпечується в ЄС за рахунок імпорту. Свинина також має обмежений попит, проте є перспективи на ринку курятини, однак для потрапляння на ринок ЄС необхідні маркетингові стратегії, прийняття добровільних галузевих стандартів.

Головний радник директора Інституту стратегічних досліджень «Нова Україна» І. Клименко наголосила на тому, що Угода про асоціацію – це документ, який є програмою реформ для України. Під час його підготовки очікувалося, що дія Угоди змінить структуру економіки України та перевизначить напрям руху країни, проте фактично зміни робить війна. З точки зору виступаючої, основна допомога з боку європейської спільноти полягає в тиску на владу України та її громадян для того, щоб ми змінювалися.

Головний науковий консультант Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова В. Сіденко вказав на те, що Україна уникає певних неприємних самооцінок і сприймає лише поверхневі речі, а не глибинні, які лежать

в основі ускладнень, що спричиняють недостатньо інтенсивний процес впровадження європейських стандартів у наше життя. За його словами, ухвалення законодавства є менш важливим, аніж створення реально діючих механізмів його функціонування. Він наголосив, що існують культурні розбіжності, зумовлені тривалою історичною практикою, і система організації суспільно-економічних відносин в Україні істотно відрізняється від тієї, яка була в країнах Заходу. Тому скорегувати її за допомогою формальних інститутів не вдасться. Культуру не можна замінити, її можна виховати тривалою альтернативною практикою, у разі, коли до процесу інтеграції долучаються широкі верстви населення.

В. Сіденко зазначив, що держава повинна роз'яснити, що конкретно робити, щоб відповідати вимогам Угоди про асоціацію, наголосивши, що має йтися не про заміну нашої культури, а про переосмислення європейських принципів і вмонтування їх у наш культурний код. Без цього європейський вибір не буде працювати.

Завідувач відділу розвитку виробничої інфраструктури Державної установи «Інститут економіки та прогнозування НАН України» О. Никифорук зауважила, що транспорт не повинен бути технологічним бар'єром на шляху торгівлі з ЄС. Вона наголосила на затягуванні строків виконання зобов'язань та сліпому виконанні директив ЄС. На думку доповідача, слід вивчити досвід країн ЄС та обрати найкращу працюючу модель для реструктуризації транспорту.

Проректор з науково-педагогічної роботи та міжнародних зв'язків, завідувач кафедри європейської інтеграції ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» В. Чужиков наголосив на необхідності досліджень реакції регіонів України на можливі зміни спеціалізації економіки країни внаслідок дії Угоди про асоціацію та зазначив, що завдяки діючим програмам, таким як «Еразмус+», студенти можуть їхати навчатися в країни ЄС і отримувати там стипендію, більшу, ніж заробітна плата викладачів вітчизняних вищих навчальних закладів.

Проректор з міжнародних зв'язків та стратегічного розвитку Запорізького інституту економіки та інформаційних технологій А. Мокій зазначив, що наукові еліти повинні більше уваги приділяти агресивності в процесі євроінтеграції. Системна інтеграція України в ЄС неможлива через різність систем, водночас можлива структурна інтеграція в таких сферах, як інститути, інституціональна інфраструктура підприємництва, лобювання

в ЄС, інтеррегіональне співробітництво у науково-технічній сфері. Компліментарність торгівлі України з Туреччиною та Китаєм краща, ніж з країнами ЄС, що ставить питання про необхідність підрахунку економічного ефекту від інтеграції до ЄС.

Виконавчий директор Асоціації суднобудівників України «Укрсудпром» С. Лисенко зазначив, що в Європу треба йти через економіку, та наголосив на необхідності використання принципів Європейської морської доктрини у новій редакції морської доктрини України.

Завідувач відділу фінансово-бюджетної політики Науково-дослідного економічного інституту Міністерства економічного розвитку і торгівлі України В. Корнєєв зосередив увагу на функціонуванні ринку капіталу, наголосивши на тому, що треба говорити не лише про те, що ми концентруємо та структуруємо ринки за інститутами, а про те, що їх треба диверсифікувати за фінансовими інструментами.

Директор департаменту з питань економічної політики Українського союзу промисловців і підприємців О. Михальов зазначив, що бізнес адаптується до вимог ЄС тому, що це

незворотний процес. Він проінформував присутніх про відкриття представництва УСПП у Брюсселі та наголосив на необхідності галузевих програм адаптації економіки до вимог ЄС, визначення державних випробувальних лабораторій, які будуть задіяні в рамках стандартизації і потребують фінансової та технічної допомоги.

Продовжуючи дискусію про проблеми реалізації потенціалу, створеного Угодою про асоціацію, **д.е.н. В. Андрійчук** зазначив, що погані стандарти, які існують в Україні, заважають використанню квот, наданих ЄС.

Провідний науковий співробітник відділу інноваційної політики, економіки та організації високих технологій Державної установи «Інститут економіки та прогнозування НАН України» О. Саліхова зазначила, що, за прогнозами, у 2018 році обсяг ринку нанотехнологій становитиме понад 4 трлн дол., та наголосила на тому, що треба не тільки виходити на європейський ринок, а й домогтися відповідності європейських продуктів певним технічним регламентам, щоб вони не загрожували здоров'ю населення та економічній безпеці України.